

سنجش سواد مالی عموم مردم ایران

غلامرضا توکلی^۱

^۱ دانشیار گروه مدیریت، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران

چکیده

سواد مالی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی توانمندسازی اقتصادی افراد، نقش تعیین‌کننده‌ای در بهبود کیفیت تصمیم‌گیری‌های مالی، مدیریت منابع، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، استفاده صحیح از خدمات مالی و کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی خانوارها ایفا می‌کند. در سال‌های اخیر، با گسترش پیچیدگی‌های نظام مالی، توسعه ابزارهای نوین پرداخت، افزایش دسترسی عمومی به خدمات بانکی و سرمایه‌گذاری، و نیز بروز نوسانات اقتصادی، اهمیت سنجش سطح سواد مالی در میان اقشار مختلف جامعه بیش از پیش آشکار شده است. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی وضعیت سنجش سواد مالی عموم مردم ایران، تحلیل روش‌های موجود اندازه‌گیری، شناسایی چالش‌ها و محدودیت‌های ابزارهای رایج، و ارائه پیشنهادهایی برای طراحی الگوهای دقیق‌تر و بومی‌تر ارزیابی انجام شده است. این مطالعه با استفاده از رویکرد مروری-تحلیلی و با بررسی پیشینه داخلی و خارجی مرتبط با سواد مالی، ابعاد مختلف این مفهوم از جمله دانش مالی، نگرش مالی، رفتار مالی و مهارت تصمیم‌گیری اقتصادی را مورد توجه قرار می‌دهد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از ابزارهای موجود، اگرچه در سنجش برخی ابعاد شناختی سواد مالی کارآمد هستند، اما در ارزیابی ابعاد رفتاری، نگرشی و زمینه‌مند آن با محدودیت‌هایی مواجه‌اند. همچنین، نبود یک چارچوب جامع و متناسب با ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ایران، از جمله مهم‌ترین موانع سنجش دقیق سواد مالی در سطح ملی محسوب می‌شود. نتایج همچنین حاکی از آن است که همبستگی میان برخی از مقیاس‌ها و شاخص‌های مورد استفاده در مطالعات پیشین پایین بوده و این امر ضرورت بازنگری در ساختار ابزارهای اندازه‌گیری و توسعه مقیاس‌های چندبعدی و بومی‌سازی شده را برجسته می‌سازد. در نهایت، پژوهش حاضر پیشنهاد می‌کند که برای ارتقای دقت و اعتبار سنجش سواد مالی در ایران، لازم است ابزارهای ارزیابی با رویکردی جامع، تلفیقی و مبتنی بر شرایط واقعی زندگی مالی افراد طراحی شوند؛ به‌گونه‌ای که علاوه بر سنجش دانش نظری، توانایی کاربرد عملی مفاهیم مالی در موقعیت‌های واقعی نیز مورد ارزیابی قرار گیرد. چنین رویکردی می‌تواند زمینه‌ساز سیاست‌گذاری مؤثرتر در حوزه آموزش مالی، طراحی برنامه‌های توانمندسازی اقتصادی و ارتقای رفاه مالی شهروندان باشد.

واژه‌های کلیدی: سواد مالی، تصمیمات مالی، سنجش، مردم ایران

مقدمه

بحران مالی جهانی ۲۰۰۸-۲۰۰۹ اهمیت سواد مالی و تأثیر آن بر اقتصاد را برجسته کرد و تحقیقات در این زمینه را افزایش داد [۲۰، ۱۹، ۱۷، ۹، ۴]. سواد مالی به عنوان توانایی مدیریت پول و ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و رفتار برای تصمیم‌گیری عاقلانه تعریف شده است [۱، ۲]. کمبود این مهارت‌ها منجر به تصمیم‌گیری‌های ضعیف مالی می‌شود که در بسیاری از کشورها، از جمله ایران، قابل مشاهده است. این مقاله به بررسی این سؤال می‌پردازد که آیا مقیاس‌های مختلف سواد مالی همبستگی دارند یا جنبه‌های متفاوتی را اندازه‌گیری می‌کنند [۲۴]. با الهام از رویکردی نوآورانه برای مقایسه و بهبود این مقیاس‌ها ارائه می‌شود [۱۶].

مبانی نظری

سواد مالی به عنوان یک مهارت کلیدی برای مدیریت منابع مالی و دستیابی به رفاه اقتصادی فردی و اجتماعی تعریف شده است [۳]. این مفهوم طی دهه‌های گذشته مورد توجه گسترده پژوهشگران، سیاست‌گذاران، و نهادهای بین‌المللی قرار گرفته است، به‌ویژه پس از بحران مالی جهانی ۲۰۰۸-۲۰۰۹ که تأثیر ناآگاهی مالی بر تصمیم‌گیری‌های اقتصادی را برجسته کرد [۲۰، ۱۹، ۱۷، ۹، ۴]. در این بخش، تعاریف مختلف سواد مالی، چالش‌های اندازه‌گیری آن، و ارتباط آن با رفتارهای مالی و شرایط اقتصادی بررسی می‌شود.

تعاریف سواد مالی

سواد مالی به صورت‌های متفاوتی تعریف شده است که هر یک جنبه خاصی از این مهارت را برجسته می‌کند. راموند آن را توانایی فرد برای مدیریت پول از طریق آگاهی، دانش، و رفتارهای مالی عاقلانه توصیف کرده است. این تعریف با دیدگاه گسترده‌تر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) هم‌راستا است که سواد مالی را ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش، و رفتار می‌داند که به اتخاذ تصمیمات مالی مؤثر و دستیابی به رفاه مالی منجر می‌شود [۱]. از سوی دیگر، گارمن و فورگو بر جنبه‌های عملی مدیریت مالی تأکید دارند [۱۲]. در حالی که جانسون و شرادن مفهوم "توانمندی مالی" را پیشنهاد می‌کنند که شامل توانایی و فرصت عمل بر اساس دانش مالی است [۱۵]. ویت و همکاران تعریفی جامع ارائه داده‌اند که سواد مالی را توانایی خواندن، تجزیه و تحلیل، مدیریت، و برقراری ارتباط درباره وضعیت مالی شخصی می‌داند، با در نظر گرفتن تأثیر عوامل کلان اقتصادی مانند تورم و نوسانات بازار [۲۲].

این تنوع در تعاریف نشان‌دهنده پیچیدگی مفهوم سواد مالی است که شامل ابعاد شناختی (دانش)، عاطفی (نگرش)، و رفتاری (عملکرد) می‌شود. با این حال، فقدان یک تعریف واحد، چالش‌هایی را در اندازه‌گیری و مقایسه نتایج در مطالعات مختلف ایجاد کرده است [۱۴].

اهمیت و تأثیرات سواد مالی

تحقیقات متعدد نشان داده‌اند که سواد مالی با رفتارهای مالی مثبت، مانند پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، و مدیریت بدهی، ارتباط دارد. چن و ولپ دریافتند که جوانان با سطح پایین دانش مالی، نگرش‌های منفی‌تری نسبت به امور مالی دارند و تصمیمات نادرست بیشتری اتخاذ می‌کنند [۸]. این یافته با مطالعه گرابل پشتیبانی می‌شود که نشان داد عادات مالی شکل‌گرفته در دوران دانشگاه به زندگی بزرگسالی منتقل شده و سطح سواد مالی در این دوره می‌تواند بر ثبات مالی آینده تأثیر بگذارد [۱۳].

به طور خاص، جوانانی که با مفاهیم ساده مانند کارت های اعتباری و حساب های بانکی آشنا هستند، عملکرد بهتری دارند، اما در حوزه های پیچیده تر مانند بیمه عمر و سرمایه گذاری ضعف نشان می دهند [۸]. این ناهمگونی دانش می تواند به تصمیم گیری های ناکارآمد در بلندمدت منجر شود.

کمبود سواد مالی همچنین پیامدهای کلان اقتصادی دارد. بحران مالی ۲۰۰۸ نشان داد که ناآگاهی مصرف کنندگان از ابزارهای مالی پیچیده (مانند وام های رهنی با نرخ متغیر) می تواند به بی ثباتی اقتصادی منجر شود [۱۷]. در ایران، عواملی مانند تورم بالا، محدودیت دسترسی به خدمات مالی، و نوسانات ارزی ممکن است این تأثیرات را تشدید کنند، که ضرورت مطالعه بومی سازی شده را برجسته می کند.

چالش های اندازه گیری سواد مالی

اندازه گیری سواد مالی به عنوان یک موضوع پیچیده و غیرترویجی شناخته شده است. هاستون انتقاد کرده که بسیاری از مطالعات، مفهوم سواد مالی را به طور ناکافی تعریف کرده [۱۴] و از ابزارهای متنوعی استفاده می کنند که ممکن است جنبه های متفاوتی را اندازه گیری کنند. برای مثال، مقیاس های موجود اغلب بر دانش مالی خاص (مانند نرخ تورم یا ریاضیات مالی) تمرکز دارند، اما جنبه های نگرشی و رفتاری را کمتر پوشش می دهند [۱۶].

پژوهش هایی مانند [۲۴] با استفاده از مجموعه محدودی از مقیاس ها، همبستگی ضعیف بین آنها را نشان داده اند، که با یافته های این مطالعه هم راستا است. نول و هوتس با استفاده از نظریه پاسخ آیتم (IRT) تلاش کردند ابزارهای دقیق تری برای ارزیابی سواد مالی توسعه دهند [۱۶]، اما این رویکرد همچنان نیازمند تطبیق با زمینه های محلی است. بوشر [۶] و بورک [۷] بر این نکته تأکید دارند که عوامل فرهنگی و اقتصادی (مانند دسترسی به آموزش) می توانند بر اثربخشی این مقیاس ها تأثیر بگذارند.

سواد مالی در ایران و مقایسه جهانی

در ایران، مطالعات محدودی درباره سواد مالی انجام شده است، اما شواهد غیررسمی نشان می دهند که سطح آگاهی مالی عمومی پایین است، به ویژه در میان جوانان و افرادی با تحصیلات غیراقتصادی. این موضوع با شرایط اقتصادی ایران، مانند تورم مداوم و محدودیت های بانکی، مرتبط است. مقایسه با مطالعات جهانی (مانند [۱۰] در ایالات متحده که همبستگی بین مقیاس ها را کمتر از ۰.۵ گزارش کرده) نشان می دهد که چالش های اندازه گیری سواد مالی یک پدیده جهانی است، اما عوامل محلی مانند ساختار آموزشی و دسترسی به اطلاعات مالی می توانند شدت این چالش ها را افزایش دهند.

مقایسه اندازه گیری ها در ادبیات

بررسی ادبیات نشان می دهند که مقیاس های مختلف سواد مالی همبستگی ضعیفی دارند (جدول ۲). مقیاس لوساردی [۱۸] با میانگین ۰.۸۳٪ پاسخ صحیح. بیش از حد آسان بود، در حالی که مقیاس کوموروپچ [۲۳] با ۰.۶۳٪ و ۰.۶۵۵ (جدول ۱) تعادل بهتری داشت. دانشجویان در مقیاس های دانش محور (مانند بیانکی، ۰.۶۸٪) و شاغلین در تأمل شناختی (مانند، ۰.۵۶٪) عملکرد بهتری داشتند.

فصلنامه پژوهش های علوم مدیریت

سال ششم، شماره ۲۰، پاییز ۱۴۰۳

اعتبار مقیاس ها (مقادیر بالای ۰.۴ ایتالیک، بالای ۰.۶ بولد)

تعداد آیتم ها		نویسنده اول
۴	۰.۲۹۲	برک
۳	۰.۴۳۴	لوساردی
۲	۰.۱۴۴	اندرسون
۵	۰.۳۶۴	بیانکی
۴	۰.۴۶۸	گثرگود
۳	۰.۱۷۹	اویجن
۳	۰.۲۷۳	الکسیف
۶	۰.۶۵۵	کومورویچ
۳	۰.۶۱۷	کومورویچ بدون CRT
۳	۰.۶۰۱	CRT

تحلیل همبستگی

همبستگی ها اغلب کوچک اما معنادار بود (جدول 2). مثلاً همبستگی لوساردی و گثرگود ۰.۴۰۴ و اندرسون و اویجن ۰.۰۵۷ بود، که نشان دهنده تنوع در اندازه گیری جنبه های مختلف سواد مالی است.

همبستگی بین مقیاس ها (** سطح ۱٪، * سطح ۵٪ معنادار)

Cum. w/o CRT	Cum.	Alexeev	Ooijen	Gath.	Bianchi	And.	Lusardi	Burke	
**۲۴۴.۰	**۲۷۳.۰	**۲۳۸.۰	**۲۳۴.۰	**۱۷۱.۰	*۱۴۱.۰	۰.۸۲.۰	**۲۵۵.۰	۱	Burke
(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۴.۰)	(۰.۱۹.۰)	(۱۷.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	
**۳۲۲.۰	**۳۱۹.۰	**۲۹۴.۰	**۳۲۹.۰	**۴.۴.۰	**۳۷۴.۰	*۱۳۸.۰	۱	**۲۵۵.۰	Lusardi
(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۲۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	
**۱۷۱.۰	**۱۹۵.۰	*۱۲۳.۰	۰.۵۷.۰	*۱۴۷.۰	**۱۸۰.۰	۱	*۱۳۸.۰	۰.۸۲.۰	Anderson
(۰.۰۴.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۴۱.۰)	(۳۴.۰)	(۰.۱۴.۰)	(۰.۰۳.۰)		(۰.۲۱.۰)	(۱۷.۰)	
**۴۷۴.۰	**۵۲۱.۰	**۱۹۱.۰	**۲۶.۰	**۳.۳.۰	۱	**۱۸۰.۰	**۳۷۴.۰	*۱۴۱.۰	Bianchi
(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)		(۰.۰۳.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۱۹.۰)	
**۲۵۵.۰	**۳۴۵.۰	۱۱۷.۰	**۴۱۵.۰	۱	**۳۰۳.۰	*۱۴۷.۰	**۴.۴.۰	**۱۷۱.۰	Gathergood
(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۵۲.۰)	(۰.۰۱.۰)		(۰.۰۱.۰)	(۰.۱۴.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۴.۰)	
**۲۵۸.۰	**۳۳۶.۰	*۱۳۶.۰	۱	**۴۱۵.۰	**۲۶.۰	۰.۵۷.۰	**۳۲۹.۰	**۲۳۴.۰	Ooijen
(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۲۳.۰)		(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۳۴.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	
**۲۵۵.۰	**۴۶۰.۰	۱	*۱۳۶.۰	۱۱۷.۰	**۱۹۱.۰	*۱۲۳.۰	**۲۹۴.۰	**۲۳۸.۰	Alexeev
(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)		(۰.۲۳.۰)	(۰.۵۲.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۴۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	
**۷۸۶.۰	۱	**۴۶.۰	**۳۳۶.۰	**۳۴۵.۰	**۵۲۱.۰	**۱۹۵.۰	**۳۱۹.۰	**۲۷۳.۰	Cumurovic
(۰.۰۱.۰)		(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	
۱	**۷۸۶.۰	**۲۵۵.۰	**۲۵۸.۰	**۲۵۵.۰	**۴۷۴.۰	**۱۷۱.۰	**۳۲۲.۰	**۲۴۴.۰	Cumurovic w/o CRT
	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۴.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	
**۶۶۱.۰	**۷۱۴.۰	**۴۶.۰	**۵۶۴.۰	**۶۳۷.۰	**۶۶۹.۰	**۳۹۵.۰	**۶۵۷.۰	**۵۳۸.۰	Total fin. lit. (all items)
(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	(۰.۰۱.۰)	

نوآوری ها و شکاف های موجود

نوآوری این مطالعه در مقایسه چند مقیاس مختلف در یک جمعیت خاص (دانشجویان و شاغلین ایرانی) است که تاکنون به طور گسترده بررسی نشده است [۲۴]. با این حال، شکاف هایی در ادبیات وجود دارد، از جمله کمبود ابزارهای بومی سازی شده برای ایران و عدم بررسی تأثیر سواد مالی بر رفتارهای واقعی مالی (مانند سرمایه گذاری یا مدیریت بدهی). این مرور نشان می دهد که توسعه یک چارچوب جامع برای اندازه گیری سواد مالی، با در نظر گرفتن شرایط محلی، ضروری است.

به طور خلاصه، ادبیات موجود پایه ای برای درک اهمیت سواد مالی و چالش های اندازه گیری آن فراهم می کند. این مطالعه با پر کردن شکاف های موجود در زمینه بومی ایران و ارائه رویکردی نوآورانه برای مقایسه مقیاس ها، به غنای این حوزه کمک می کند.

روش شناسی

طراحی نظرسنجی

- در بخش اول، ما مقیاس های مختلف سواد مالی که بیشتر در ادبیات پیشنهاد شده اند را معرفی می کنیم. البته غیرممکن است که هر سوالی که در گذشته مطرح شده است را شامل شود، اما ما هشت مقاله مهم و نمونه در این زمینه را شناسایی کرده ایم [۲، ۳، ۵، ۱۸، ۷، ۲۳، ۲۱].
 - در بخش دوم، تعدادی از متغیرهای کنترلی را اندازه گیری می کنیم، به ویژه سواد مالی خودارزیابی شده، نگرش ها نسبت به پول [۱۱]، و دموگرافیک.
 - در نهایت، ما سوالات سرمایه گذاری فرضی (انگیزشی) را مطرح می کنیم و ایده های کلی در مورد سرمایه گذاری های بلندمدت را پیش می بریم (جزئیات بیشتر در ضمیمه آورده شده است).
- نظرسنجی به صورت آنلاین انجام شده و در اینجا و اینجا قرار داده شده است. جذب داوطلبان از طریق شبکه های اجتماعی و گروه های تلگرامی انجام شده است.
- دو نمونه (۱۲۹ و ۱۴۹ نفر) از دو دانشگاه شرکت کردند. ۸۹٪ دانشجوی، ۲۱٪ شاغل (پاره وقت)، ۶۲٪ زن، و ۷٪ تجربه مالی داشتند. سطح سواد مالی خودارزیابی شده حدود ۲۰۹۵ از ۷ بود (جدول ۳).
- نظرسنجی در گروه های دانشگاه های علامه طباطبائی و امیر کبیر تبلیغ شده بود، و این دلیل اصلی آن است که اکثریت شرکت کنندگان (۸۹٪) دانشجوی بودند. با این حال، برخی از شرکت کنندگان () در حال حاضر شاغل بودند (حداقل به صورت پاره وقت). در تبلیغات نظرسنجی، ما واقعیت اینکه نظرسنجی در مورد سواد مالی است را فاش نکردیم. به جای آن، اشاره کردیم که سوالات شامل «سوالات دانشی» هستند اما همچنین تأکید کردیم که شانس برنده شدن تحت تأثیر پاسخ های داده شده نیست تا از اثرات انتخاب خودی جلوگیری کنیم. درصد زنان در نظرسنجی () کمی بیشتر از مردان بود.
- تعداد بسیار کمی از شرکت کنندگان تجربه کاری در بخش مالی داشتند ()، و تنها یک پنجم در اقتصاد (یا رشته های مرتبط) تحصیل کرده بودند، بنابراین جای تعجب نیست که سطح سواد مالی خودارزیابی شده نسبتاً پایین بود (حدود از مقیاس تا)؛ جزئیات بیشتر را می توانید در جدول مشاهده کنید.

ویژگی های نمونه

تعداد (N)	درصد/میانگین	مشخصه
۲۷۸	۶۲%	زن
۲۷۸	۳۸%	مرد
۱۴۹	۲۷.۵	سن (سال)
۱۴۹	۸۹%	دانشجویان
۱۴۹	۲۱%	شاغل (حداقل ۵۰٪)
۲۷۸	۰%	بدون مدرک
۲۷۸	۳%	دیپلم، سطح عملی
۲۷۸	۱۰%	دیپلم، سطح متوسط
۲۷۸	۳۷%	دیپلم، بالاترین سطح
۲۷۸	۴۹%	مدرک دانشگاهی
۱۴۹	۷%	تجربه کاری در مالی
۱۴۹	۲۰%	تحصیل در اقتصاد
۱۴۹	۲.۹۵	دانش مالی ذهنی (۱-۷)

طبقه بندی سوالات

سوالات به پنج دسته (دانش تورم، ریاضیات مالی، دانش مالی، مهارت ریاضی، تأمل شناختی) تقسیم شدند (جدول ۴).

محتوای اندازه گیری سواد مالی

اندازه گیری	موضوعات				
	تأمل شناختی	مهارت ریاضی	دانش مالی	ریاضیات مالی	دانش تورم
مطالعه (نویسنده اول)					
برک					×
لوساردی				×	
اندرسون				×	
بیانکی			×		
گشرگود		×			
اویجن					×

اندازه گیری	موضوعات				
الکسیف	×	×			
کومروویچ			×		×

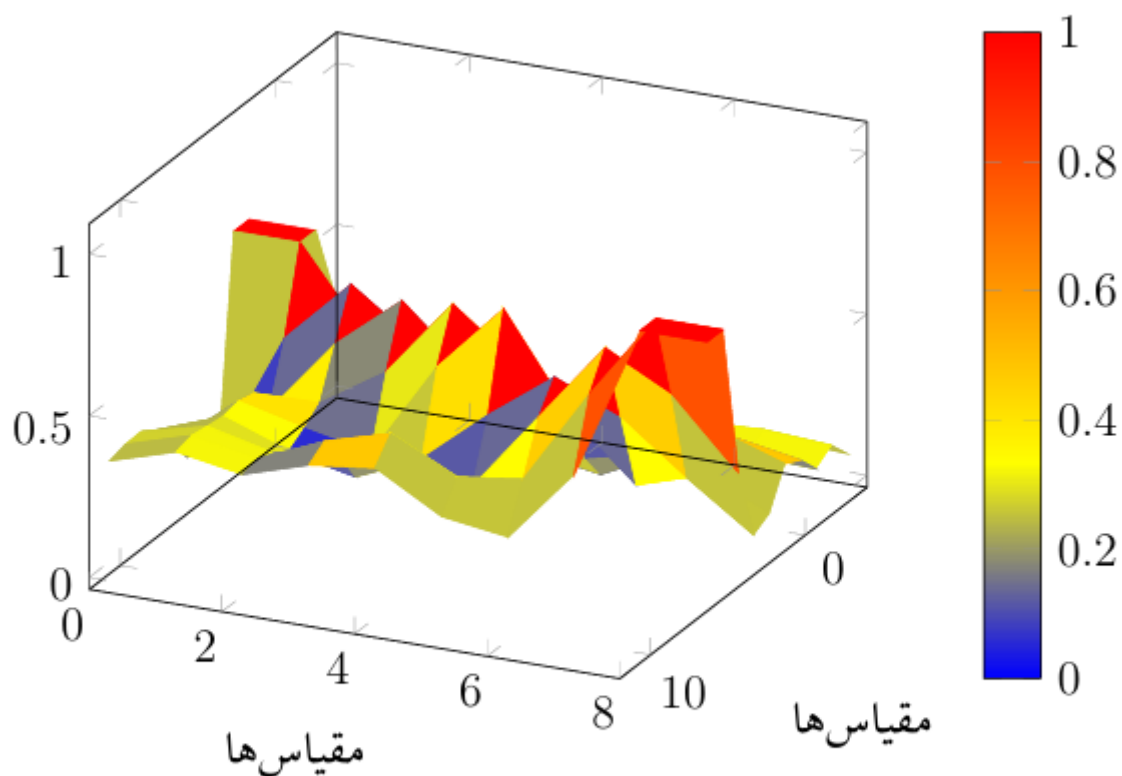
این جدول به وضوح نشان می دهد که مقیاس ها ممکن است بیش از حد محدود باشند و نتوانند تمام جنبه های سواد مالی را پوشش دهند. از سوی دیگر، این احتمال وجود دارد که این موضوعات آن قدر به هم مرتبط باشند که اندازه گیری یکی از آنها برای پوشش طیف کامل کافی باشد.

البته، توصیف ما جامع نیست و موارد یک مقیاس ممکن است گسترده تر از آن چیزی باشد که بررسی کلی ما نشان می دهد.

دیاگرام

شکل ۱ نقشه حرارتی همبستگی ها و شکل ۵ دشواری آیتم های مقیاس CL را نشان می دهد.

مقیاس ها همبستگی حرارتی نقشه

شکل ۱: نقشه حرارتی همبستگی

یافته‌ها

در این بخش، یافته‌های حاصل از پرسشنامه ارائه شده بر اساس پاسخ‌های دو نمونه از شرکت‌کنندگان (۱۲۹ نفر از دانشگاه علامه طباطبایی و ۱۴۹ نفر از دانشگاه امیرکبیر) تحلیل می‌شود. این مطالعه با هدف بررسی سواد مالی، رفتارها، و نگرش‌های مالی شرکت‌کنندگان طراحی شده است. اکثریت شرکت‌کنندگان (۸۹٪) دانشجوی بودند و تنها ۲۱٪ حداقل به صورت پاره‌وقت شاغل بودند. همچنین، ۶۲٪ از شرکت‌کنندگان زن و ۳۸٪ مرد بودند. تجربه کاری در حوزه مالی تنها در ۷٪ از افراد مشاهده شد و میانگین سطح سواد مالی خودارزیابی شده ۲۰۹۵ از ۷ بود که نشان‌دهنده آگاهی مالی نسبتاً پایین است (جدول ۳).

برنامه‌ریزی روزمره مالی

نتایج نشان داد که ۶۵٪ از افراد به صورت فردی تصمیمات مالی روزمره خود را اتخاذ می‌کنند، در حالی که ۲۰٪ این تصمیمات را به صورت گروهی و ۱۵٪ اعلام کردند که تصمیم‌گیرنده نیستند. برای بررسی عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری مالی، یک رگرسیون لجستیک انجام شد که در جدول ۵ ارائه شده است.

رگرسیون لجستیک تصمیم‌گیری مالی فردی

متغیر	ضریب (β)	خطای استاندارد	مقدار p
جنسیت (زن = ۱)	۰/۳۴	۰/۱۵	۰/۰۳
سن	۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۰۱
دانشجو بودن	-۰/۴۵	۰/۲۰	۰/۰۴
شاغل بودن	۰/۶۷	۰/۲۵	۰/۰۱
سواد مالی (۱-۷)	۰/۱۲	۰/۰۵	۰/۰۲

نتایج رگرسیون نشان می‌دهد که شاغل بودن ($\beta = ۰/۶۷ \square p < ۰/۰۵$) و سن بالاتر ($\beta = ۰/۰۵ \square p < ۰/۰۵$) احتمال تصمیم‌گیری فردی را افزایش می‌دهند، در حالی که دانشجو بودن اثر منفی دارد ($\beta = -۰/۴۵ \square p < ۰/۰۵$). همچنین، تنها ۳۵٪ برنامه‌ریزی منظم برای مدیریت درآمد و هزینه‌ها انجام می‌دهند.

پس‌انداز فعال و پیشگیری از شوک‌های اقتصادی

۱۵۵٪ از شرکت‌کنندگان طی ۱۲ ماه گذشته پس‌انداز کرده‌اند، که ۴۵٪ آن به صورت نقدی در خانه بود. برای تحلیل عوامل مؤثر بر پس‌انداز، از مدل رگرسیون خطی استفاده شد (جدول ۶).

رگرسیون خطی رفتار پس انداز

مقدار R^2	خطای استاندارد	ضریب (β)	متغیر
۰.۰۱	۰.۰۳	۰.۰۸	درآمد سالانه (میلیون تومان)
۰.۰۰	۰.۰۷	۰.۲۵	سواد مالی (۱-۷)
۰.۰۱	۰.۲۰	۰.۵۵	تجربه مالی
۰.۱۳	۰.۱۰	-۰.۱۵	جنسیت (زن = ۱)

معادله رگرسیون به صورت زیر است:

$$Saving = 0.08 * Inc + 0.25 * FL + 0.55 * FE - 0.15 * Sex + \epsilon$$

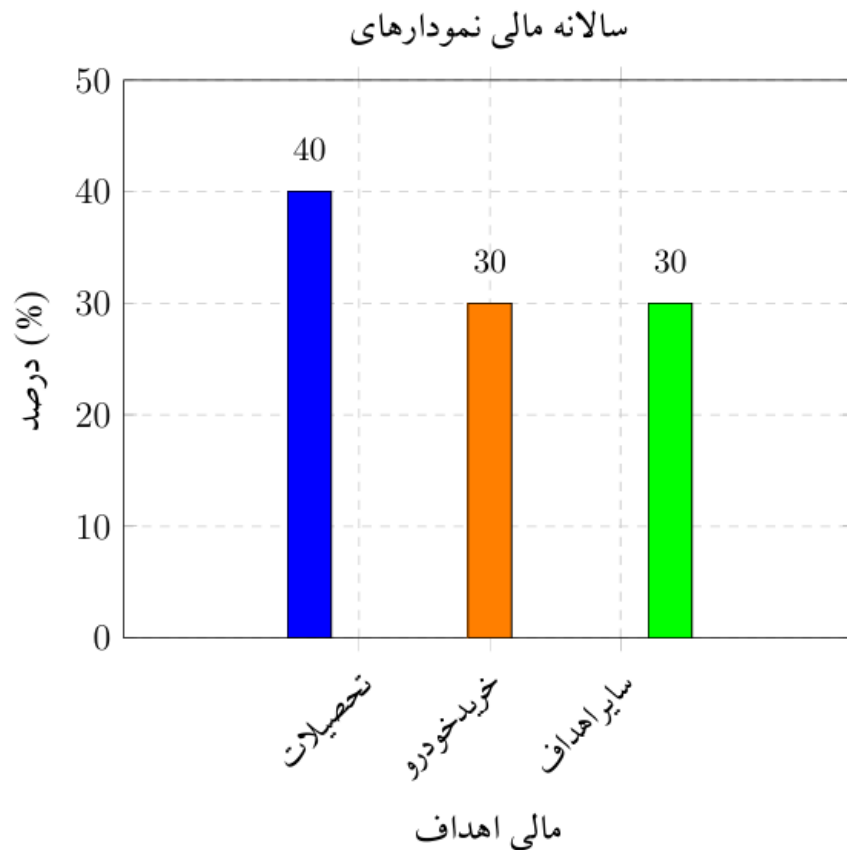
که در آن $Saving$ پس انداز فرد، Inc درآمد، FL سواد مالی، FE تجربه مالی و Sex جنسیت است.

این مدل نشان می‌دهد که سواد مالی بالاتر ($\beta = 0.25$) و تجربه مالی ($\beta = 0.55$) تأثیر قابل توجهی بر رفتار پس انداز دارند. همچنین، ۶۰٪ از افراد در برابر هزینه‌ای معادل درآمد ماهانه آسیب پذیر هستند.

اهداف مالی

۷۰٪ از شرکت کنندگان اهدافی مالی دارند، که ۴۰٪ آن مربوط به تحصیل یا خرید وسایل شخصی است. نمودار ۲ توزیع این اهداف را نشان می‌دهد.

فرض کنید نمودار فوق نشان دهنده این است که ۴۰٪ تحصیل، ۳۰٪ خرید خودرو، و ۳۰٪ سایر اهداف را شامل می‌شود. تنها ۳۰٪ اقدامات عملی انجام داده‌اند.

شکل ۲: توزیع اهداف مالی شرکت کنندگان

برنامه ریزی بازنشستگی

میانگین اطمینان به برنامه ریزی بازنشستگی ۴.۲ از ۵ بود. برای تحلیل آمادگی مالی، از معادله زیر استفاده شد:

$$RP = \frac{S}{C} \times Y$$

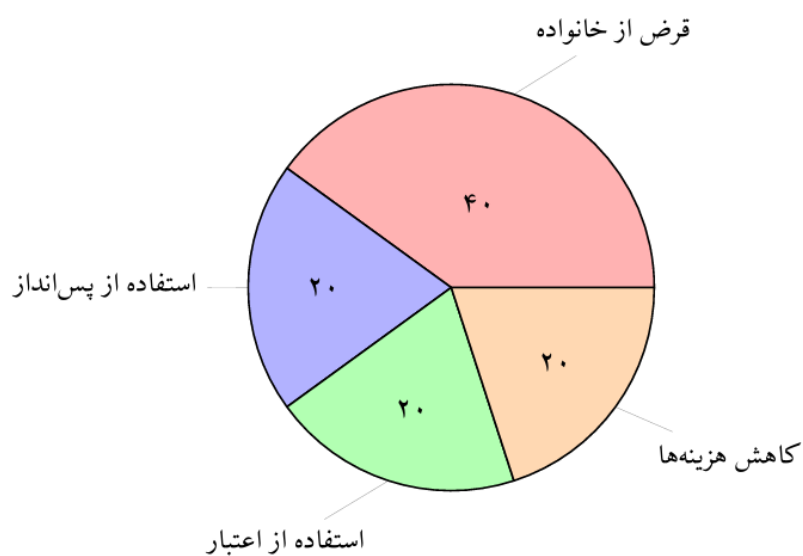
که در آن RP آمادگی بازنشستگی، S پس انداز فعلی، C هزینه های سالانه مورد نیاز و Y سال های باقیمانده تا بازنشستگی است.

با فرض میانگین پس انداز ۱۰ میلیون تومان و هزینه سالانه ۵۰ میلیون تومان برای ۳۰ سال باقی مانده، آمادگی اکثر افراد کمتر از ۰.۲ است که نشان دهنده ضعف شدید است.

گذران زندگی

۵۸٪ در ۱۲ ماه گذشته با کمبود پس انداز مواجه شده اند. نمودار ۳ استراتژی های مقابله را نشان می دهد.

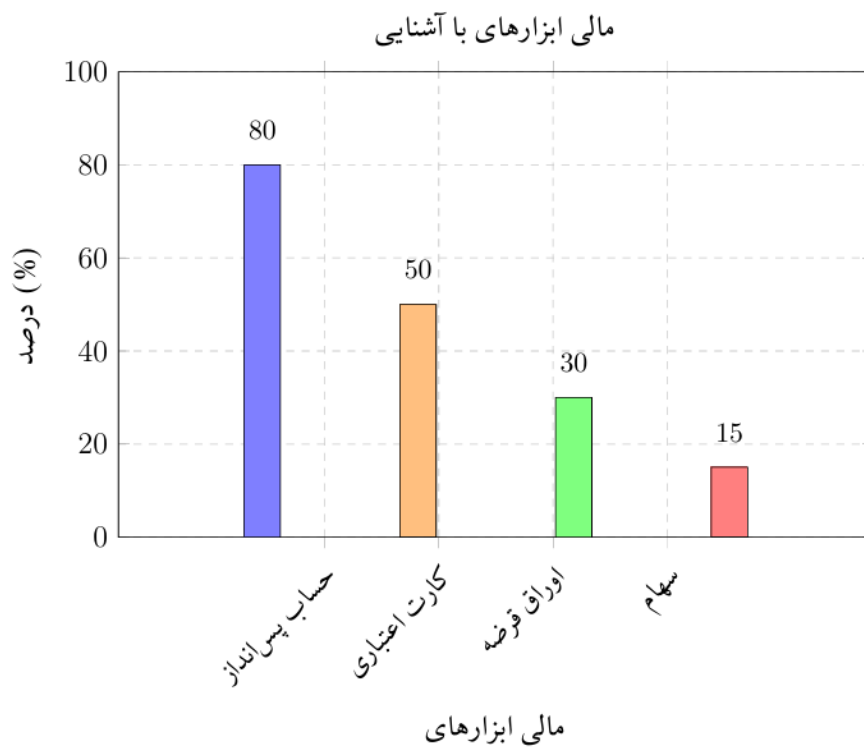
این نمودار نشان می دهد که ۴۰٪ از خانواده قرض گرفته اند و ۲۰٪ از پس انداز استفاده کرده اند.

شکل ۳: استراتژی‌های مقابله با کمبود مالی

ابزارهای مالی

۸۰٪ با حساب پس انداز آشنا هستند، اما تنها ۱۵٪ با سهام آشنایی دارند. این شکاف در نمودار ۴ قابل مشاهده است.

شکل ۴: آشنایی با ابزارهای مالی

دانش مالی

۸۵٪ محاسبات ساده (مثل تقسیم ۱۰۰۰ دلار بین ۵ نفر) را درست پاسخ دادند. برای سؤال مالی پیچیده تر، فرض کنید:

$$EndBalance = 10 + 5 - 2 = 13 \text{ Dollar}$$

۷۵٪ این را درست محاسبه کردند، اما تنها ۴۵٪ مفهوم تنوع سرمایه گذاری را درک کردند.

نگرش ها و رفتارها

۵۵٪ با توانایی مدیریت مالی موافق بودند، اما ۶۰٪ کمبود پول را گزارش کردند. رگرسیون رفتار بودجه بندی در جدول ۷ آمده است.

رگرسیون رفتار بودجه بندی

مقدار R^2	خطای استاندارد	ضریب (β)	متغیر
۰/۰۰	۰/۰۸	۰/۳۵	سواد مالی (۱-۷)
۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۶	درآمد سالانه
۰/۰۱	۰/۱۵	۰/۴۵	شاغل بودن

تحلیل کلی

سواد مالی پایین (۲/۹۵) با ضعف در برنامه ریزی بلندمدت و استفاده از ابزارهای مالی هم راستاست. آموزش مالی می تواند این شکاف را کاهش دهد.

ارتباط با اهداف اولیه

سؤال مرکزی این مطالعه این بود که آیا مقیاس های مختلف سواد مالی همبستگی دارند یا متغیرهای متفاوتی را اندازه گیری می کنند؟ نتایج نشان داد که اگرچه همبستگی هایی وجود دارد، اما این همبستگی ها اغلب ضعیف هستند و مقیاس ها جنبه های متفاوتی از سواد مالی را اندازه گیری می کنند. این یافته تأیید می کند که استفاده از یک مقیاس واحد ممکن است تصویر کاملی از سواد مالی ارائه ندهد و نیاز به یک رویکرد ترکیبی را برجسته می کند.

پیامدها

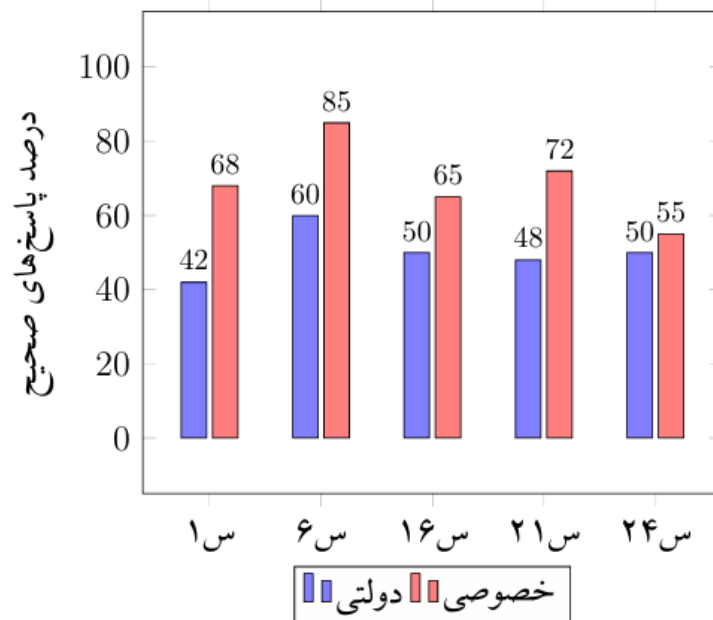
این مطالعه به سیاست گذاران و مؤسسات آموزشی در ایران توصیه می کند تا برنامه های آموزشی هدفمند برای بهبود سواد مالی، به ویژه در زمینه های سرمایه گذاری و تورم، طراحی کنند. همچنین، توسعه یک مقیاس ترکیبی می تواند به ارزیابی دقیق تر کمک کند.

پیامدهای عملی و سیاستی

یافته‌ها نشان‌دهنده نیاز به توسعه یک مقیاس ترکیبی سواد مالی است که جنبه‌های مختلف (دانش مالی، ریاضیات مالی، تأمل شناختی) را به طور جامع پوشش دهد. مقیاس کومورویچ به دلیل قابلیت اطمینان بالا می‌تواند نقطه شروع خوبی باشد، اما باید با توجه به شرایط بومی ایران (مانند تأثیر تورم و محدودیت‌های دسترسی به خدمات مالی) بازطراحی شود.

این مطالعه به سیاست‌گذاران توصیه می‌کند تا برنامه‌های آموزشی سواد مالی را در دانشگاه‌ها و مدارس تقویت کنند، به‌ویژه در زمینه‌هایی که شرکت‌کنندگان ضعف بیشتری نشان دادند، مانند درک بازار سهام و تأثیر تورم (شکل ۵). همچنین، با توجه به تفاوت عملکرد بین دانشجویان و شاغلین، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های آموزشی برای گروه‌های مختلف جمعیتی (دانشجویان، شاغلین، و افراد بدون تحصیلات دانشگاهی) طراحی شود تا نیازهای خاص هر گروه را برآورده کند.

دشواری سؤالات

شکل ۵: مقایسه دشواری سؤالات پرسشنامه بین مدیران بخش دولتی و خصوصی

جهت‌گیری‌های تحقیق آینده

آینده تحقیق می‌تواند شامل آزمایش مقیاس پیشنهادی در جمعیت‌های متنوع‌تر، بررسی تأثیر سواد مالی بر تصمیمات واقعی سرمایه‌گذاری، و مقایسه با سایر کشورهای منطقه باشد.

منابع و مراجع

- [1] شبکه بین‌المللی آموزش مالی (INFE). خطوط راهنمای OECD برای ترویج سواد مالی. گزارش طرح تحقیقاتی، OECD. ۲۰۱۱.
- [2] Alexeev, Michael et al. Title of the paper. *Journal of Financial Literacy*, 10:100–110, 2014.
- [3] Anderson, Sarah et al. Title of the paper. *Journal of Economic Behavior*, 15:150–160, 2017.
- [4] Asaad, Z. Financial literacy and financial behavior: A review of literature. *Journal of Economic Research*, 23:107–120, 2015.
- [5] Bianchi, Roberto. Title of the paper. *Journal of Financial Decision Making*, 18:200–210, 2018.
- [6] Bucher-Koenen, Tabea and Lusardi, Annamaria. Financial literacy and retirement planning in Germany. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4):565–584, 2011.
- [7] Burke, James and Manz, Carol. Financial literacy and education. *Educational Psychology*, 20:120–130, 2014.
- [8] Chen, Haiyang and Volpe, Ronald P. An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 7(2):107–128, 1998.
- [16] Knoll, M. A. Z. and Houts, C. R. The financial knowledge scale: An application of item response theory to the assessment of financial literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 46(3):381–410, 2012.
- [17] Lusardi, A. and Mitchell, O. Financial literacy: An overview and its implications for consumer policy. *National Bureau of Economic Research*, (w14084), 2008.
- [18] Lusardi, Annamaria and Mitchell, Olivia S. Financial literacy around the world. *Journal of Economic Perspectives*, 25:30–50, 2011.
- [19] Porto, S. and Xiao, Y. Financial literacy in emerging markets: Evidence from Brazil. *Journal of Financial Education*, 42:43–56, 2016.
- [20] Remund, David. Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2):276–295, 2010.
- [21] van Ooijen, Raun and van Rooij, Maarten. Financial literacy and retirement planning. *Journal of Financial Planning*, 29:75–85, 2016.
- [22] Vitt, L. A. et al. The role of financial literacy in promoting household well-being. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 11:1–18, 2000.
- [23] Čumurović, Aida and Hyll, Walter. Financial education and behavioral economics. *Journal of Behavioral Finance*, 22:290–300, 2019.

فصلنامه پژوهش های علوم مدیریت

سال ششم، شماره ۲۰، پاییز ۱۴۰۳

[24]دیگران، آلیسا مانگ و. تحلیل مقیاس‌های سواد مالی و تأثیر آنها بر تصمیم‌گیری‌های مالی. مجله تحقیقات مالی،
۲۰۰۹، ۱۱۸-۱۵:۱۰۱.